

розумового розвитку і, як наслідок, обмеження життєдіяльності. Проте при спеціальному навчанні і своєчасній корекції діти все ж таки здатні оволодіти навчальними компетенціями. Для власного дослідження беремо за основу визначення поняття розумова відсталість Д.Ісаєва, який визначає її як сукупність різних спадкових, вроджених або набутих в ранньому віці стійких, непрогресивних синдромів загального психічного недорозвитку, що проявляються в утрудненні соціальної адаптації через інтелектуальне порушення. Основними критеріями розумової відсталості виступають психічні процеси, вивчені під час діагностики. На сучасному етапі тест IQ став основним стандартом для діагностики розумової відсталості в поєднанні з іншими навичками та здібностями дитини.

Перспективи подальших досліджень. Може виступити в емпіричному вивченні порушенні інтелектуального розвитку.

Список використаної літератури:

1. Лубовский В. И. Психологические проблемы диагностики аномального развития детей / Науч.-исслед. ин-т дефектологии Акад. пед. наук СССР. — М.: Педагогика, 1989. — 104 с.
2. Рубинштейн С. Я. Психология умственно отсталого школьника (idem, idem).- М.,1986.
3. Синьов В. М. Психология розумово відсталої дитини : підруч. / В. М. Синьов, М. П. Матвєєва, О. П. Хохліна. - К.: Знання, 2008. – 359 с.
4. Мэш Э., Вольф Д. Детская патопсихология. Нарушения психики ребенка — СПб.: ПРАЙМ_ЕВРОЗНАК 2003. — 384 с.
5. Певзнер М.С. Дети-олигофрены (Изучение детей-олигофренов в процессе их воспитания и обучения). М., Изд-во АПН РСФСР, 1959. 486 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ПІДЛІТКІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ІГРАМИ

УДК 159.9.07

Щербатюк Андрій Миколайович,
*студент спеціальності 053 «Психологія»,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. У зв'язку з тим, що в підлітковому віці пізнавальні процеси зазнають серйозних змін, які наближують юну особистість до рівня дорослого, важливо глибоко розуміти механізми і закономірності розвитку пізнавальних процесів у підлітків, визначити чинники якісного впливу на них та підходи до ефективної роботи

психолога у цій сфері. В підлітковому віці активно розвиваються, зокрема, специфічно людські, соціально обумовлені види пізнавальних процесів. Це увага (довільна та внутрішня), спостережливність, теоретичне мислення, словесно-логічна пам'ять, уява.

Виходячи з цього має сенс підібрати максимально універсальний інструменту, який здійснював би позитивний вплив на увесь спектр перелічених пізнавальних процесів.

На нашу думку, таким інструментом можуть бути інтелектуальні ігри. Тому ми вирішили зосередитися на дослідженні особливостей розвитку пізнавальних процесів у підлітків, які серйозно займаються саме інтелектуальними іграми - в першу чергу як видом спорту, щоб дослідити найбільш чіткі прояви впливу занять інтелектуальними іграми на розвиток пізнавальних процесів.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми.

Дослідженням пізнавальних процесів, а також особливостей їх розвитку в підлітковому віці приділяли увагу багато вітчизняних вчених, серед яких Б. Г. Ананьєв, К. Д. Ушинський, Н. Ф. Добринін та інші.

Важливим практичним завданням підвищення ефективності засвоєння знань. Ним займалися в своїх роботах, зокрема, Шардаков М. М. (1963), Морозова Н. Г., Щукіна Г. І., Юркевич В. С.

Оскільки наша увага спрямована на підлітків, які займаються інтелектуальними іграми та видами спорту, то є зміст згадати про дослідження самого поняття інтелекту, а також його складових.

Існує цілий ряд теорій інтелекту. В різний час власне бачення цього поняття демонструвало багато вчених. Серед них: Чарлз Спірман (концепцію про фактор загального інтелекту - фактор-g), Луїс Л. Терстоун (визначення інтелекту через сім «первинних розумових здібностей»), Говарда Гарднера (теорія множинного інтелекту), Роберт Стернберг (триархічна теорія інтелекту), Жан П'яже (вчення про функцію інтелекту та про стадії розвитку інтелекту) та інші.

В 1920 році Е. Торндайк в 1920 році почав використовувати поняття соціальний інтелект. А з початку 90х років минулого століття А. Саловеєм та Дж. Майером було введено поняття емоційного інтелекту, а також розроблено тести для його вимірювання. Згодом в 1995 вийшов бестселер Д. Гоулмена, який став найбільш впізнаванню роботою про емоційний інтелект у світі. Також досліджування в цій сфері вели Р. Бар-Он, Botzylis, McCann, Roberts, Schuttle та багато інших вчених.

Розробкою теорії ігор, з'ясування ролі, структури та їх значення для виховання і навчання дітей займалася низка науковців: психологи

(Л.Виготський, О.Леонт'єв, Д.Ельконін), педагоги (А.Макаренко, В.Сухомлинський, Н.Кудикіна, В.Крутій, О.Савченко та інші).

У сучасній лінгводидактиці ігрова діяльність у центрі досліджень А.Богуш, М.Вашуленка та інші. Використання інтелектуальних ігор як засобу розвитку обдарованих дітей реалізують на практиці О.Різник, Д.Корнева, Н.Салань, Л.Павленко та інші.

Метою публікації є теоретичний аналіз проблем розвитку пізнавальних процесів у дітей підліткового віку в залежності від їх участі у вивченні інтелектуальних іграх.

Зосереджуємо увагу на актуальності і доцільності використання інтелектуальних ігор для розвитку пізнавальних процесів у підлітків в сучасних умовах, враховуючи особливості застосування цього інструменту при роботі з підлітками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міністерством освіти України, а також Міністерством молоді та спорту України регулярно розробляються програми, спрямовані на розвиток дітей різного віку. В цих програмах використовуються, серед іншого, інтелектуальні ігри як інструмент розвитку особистості дитини.

Влучним є висловлювання класика: «В грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості і любові до знань» (Сухомлинський, В.О., 1977). Саме через надзвичайно високу роль гри в розумовому розвитку дитини ми і обрали темою дослідження вплив занять іграми, зокрема інтелектуальними, на розвиток пізнавальних процесів.

Оскільки гра є провідною діяльністю саме для дітей дошкільного віку, то часто серед переліку інших ігор (сюжетно-рольові, конструкторсько-будівельні, театралізовані, дидактичні, рухливі, народні тощо) інтелектуальні ігри рекомендують для дітей-дошкільнят. Однак ми досліджуємо вплив занять інтелектуальними іграми саме на дітей підліткового віку, який має свої особливості. Зокрема, в цей період пізнавальна діяльність, така як допитливість, не тільки відіграє особливу роль у становленні мислення дитини, але і стає базою розвитку її пізнавальних інтересів упродовж усього періоду навчання. У старшому шкільному віці спостерігається поступовий перехід до цілеспрямованого здійснення пізнавальної діяльності, досягнення учнем вищих рівнів її сформованості – самостійного і творчого. Цілеспрямована пізнавальна

діяльність старшокласника і є, з одного боку, вищим рівнем пізнавальної потреби, з іншого – засобом її задоволення. Здебільшого вона розвиває інтелектуальну сферу і формує особистість.

Для підліткового віку характерні наступні особливості розвитку пізнавальних процесів:

- найбільш помітного розвитку зазнають специфічно людські, соціально зумовлені види пізнавальних процесів (довільна та внутрішня увага, спостережливість, теоретичне мислення, словесно-логічна пам'ять, мовлення, уява);

- вдосконалюється керованість й регульованість пізнавальних процесів, свідоме ставлення підлітка до їх використання при вирішенні складних навчально-пізнавальних задач;

- важливий вплив на пізнавальну сферу підлітка справляє мислення, внаслідок чого відбувається інтелектуалізація пізнавальних процесів. (Дуткевич, В.Т., 2012)

Оскільки для підліткового віку питання підвищення ефективності засвоєння знань займає вагоме місце, можна сказати, що для досягнення цієї мети слід цілеспрямовано формувати в учнів саме пізнавальну потребу (мається на увазі – пізнавальну діяльність), спираючись на існуючі потреби та інтереси. (Мендрецький, В., 2012)

Підлітковий вік характеризується тим, що пізнавальна діяльність, як допитливість, не тільки відіграє особливу роль у становленні мислення підлітка, але і стає базою розвитку його пізнавальних інтересів упродовж усього періоду навчання. У старшому шкільному віці спостерігається поступовий перехід до цілеспрямованого здійснення пізнавальної діяльності, досягнення учнем вищих рівнів її сформованості – самостійного і творчого. Цілеспрямована пізнавальна діяльність старшокласника і є, з одного боку, вищим рівнем пізнавальної потреби, з іншого – засобом її задоволення. (Різник, О., 2011)

Звернімо нашу увагу також на поняття інтелект (від лат. *intellectus* «відчуття», «сприйняття», «розуміння»). Його визначають як інформаційний потенціал знань конкретної особистості, отриманий в результаті функціонування свідомості, мислення та розуму людини.

В 1920 році було введено поняття соціального інтелекту, як здатності людини правильно розуміти свою поведінку і поведінку інших людей у суспільстві. Ця здатність необхідна людині для ефективної міжособистісної взаємодії та успішної соціальної адаптації. Соціальний інтелект реалізує пізнавальні процеси, пов'язані з відображенням людини

як партнера по спілкуванню та діяльності. Основною функцією соціального інтелекту за Е.Тондайком є прогнозування поведінки.

Ще одним важливим аспектом є розуміння поняття емоційний інтелекту та його значення. Інтелектуальні ігри дають змогу розвивати складові всіх видів інтелекту, в тому числі й емоційного – підлітки починають глибше усвідомлювати свої емоції та емоції оточуючих, причини їх виникнення, способи управління емоціями та станами та іншими корисними навичками, які допомагають підтримувати емоційне здоров'я людини, налагоджувати здорові міжособистісні контакти, проявляти адаптивну поведінку в емоціогенних ситуаціях тощо.

Висновки. Прояви наявності у дитини вмінь та якостей, які супроводжують розвиток різних форм інтелекту, чому сприяє активне заняття інтелектуальними іграми, дають основу для відчутного підвищення рівня розвитку пізнавальних процесів не лише у підлітковому віці, а й протягом всього подальшого життя. Адже покращення розвитку уваги, спостережливості, мислення, словесно-логічної пам'яті, та уяви дадуть молодим людям змогу отримати конкурентну перевагу при вступі до ЗВО, при працевлаштуванні, а також в багатьох інших життєвих ситуаціях.

Перспективи подальших досліджень. Надалі важливою є деталізація дослідження, визначення параметрів значущості впливу, коли можна буде встановити кореляцію між тривалістю, інтенсивністю занять інтелектуальними іграми та результативними позитивними змінами. Важливо також розуміти, які пізнавальні процеси розвиваються в більшій та меншій мірі. В якому віці позитивний ефект від занять інтелектуальними іграми буде найбільший, в якому віці краще починати такі заняття, як впливає підвищення спортивної майстерності в іграх на рівень розвитку пізнавальних процесів.

Результатів дослідження ми зможемо враховувати в під час розробки регіональних та державних програм розвитку, які передбачатимуть активне використання інтелектуальних видів спорту як інструмента підвищення рівня розвитку пізнавальних процесів у підлітків.

Список використаної літератури:

1. Сухомлинський В.О., (1977), Вибрані твори, Т.3., Київ, 668с.
2. Дуткевич В.Т., (2012), Дитяча психологія, Київ, 423 с.
3. Мендрецький В., (2012), Розвиток пізнавального інтересу як психолого-педагогічна проблема, Збірник наукових праць Ч.4, С. 237-245.
4. Різник О., (2011), Клуб інтелектуальних ігор. Сприяння соціалізації особистості дитини, Позашкілля, Київ, №1 с. 17-19.